

Євген Миколайович Пащенко
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ТА ПРАВОВИХ ДЕТЕРМІНАНТ ВІЙСЬКОВОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Військова насильницька злочинність обумовлена цілою низкою криміногенних детермінант. Серед них значне місце займають організаційно-управлінські та правові. Ці фактори тісно пов'язані між собою.

Організаційно-управлінські чинники військової злочинності обумовлені станом суспільства в країні. Як справедливо наголошує С.Ю. Поляков, військовослужбовці є невід'ємною частиною нашого суспільства, а тому в армійській структурі миттєво «переносяться» всі ті проблеми, що притаманні українському суспільству [1, с. 16]. Якщо в суспільстві поширюється фізичне та психічне насильство, як в протиправних, так і кримінальних формах, то це впливає на кількісні і якісні характеристики насильницької злочинності військовослужбовців. До організаційно-управлінських чинників злочинності військовослужбовців також відносяться: відтік молодих професійних офіцерів, який обумовлений бажанням належним чином утримувати свою родину; недостатність підготовленого офіцерського складу, відсутність їх авторитету в армії; невлаштованість побуту офіцерів, неналежне грошове забезпечення тощо.

Дотриманню статутних відносин і дисципліни серед військовослужбовців сприяють сумлінне і якісне несення служби офіцерами і молодшими командирами, їхня турбота про організацію належних умов для побуту і відпочинку підлеглих. Статут підкреслює особисту відповідальність

командира за постійну бойову і мобілізаційну готовність довіреної йому військової частини (підрозділу), за бойову підготовку, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан особового складу і безпеку військової служби.

До організаційно-управлінських детермінант слід віднести і недоліки в організації профілактики і запобігання військовим злочинам та здійсненні розслідування таких злочинів. Фахівці наголошують, що специфічні організаційно-управлінські причини пов'язані з особливостями проходження військової служби, які полягають в наступному: відносна закритість військового колективу; небажання «виносити сміття з хати»; «кругова порука» [2, с. 66]. Складається парадоксальна ситуація, яка полягає в тому, що у розкритті злочину не зацікавлені ні підлеглі, ні військове керівництво усіх рангів.

Правові криміногенні фактори пов'язані із організаційно-управлінськими. Часто дотримання військової дисципліни здійснюється неправовими, нестатутними методами. Військовослужбовці старшого призову жорстко встановлюють свої традиції та правила, засновані на психологічному і силовому впливі. Таким чином, створюється видимість керованості військового колективу, що влаштовує і ту, і іншу сторону. Опитуванням працівників військових прокуратур було встановлено, що приблизно 75 % із них вважають, що порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями є традиційним продовженням протиправних форм стосунків у нових якостях, започаткованих за межами загальносуспільних відносин. Понад 65 % зазначають, що «дідівщина» є можливою, тому що окремі командири вважають її ефективною формою збереження порядку в армії, а отже приховують такі злочини. Наголошується також, що військова злочинність, в тому числі і насильницька є високолатентним соціально-правовим явищем (так вважають понад 90 % опитаних). У кінцевому результаті, за таких умов, у підрозділі процвітає культ сили, знущання, і, як слідство, самовільні залишення підрозділу,

дезертирство, суїциди серед солдат строкової служби, тому що їм ніде шукати захисту. Зазначені обставини найчастіше встановлюються у ході досудового слідства. У зв'язку з цим до військових слідчих повинні пред'являтися підвищені вимоги. Вони повинні бути висококваліфікованими і незалежними в розслідуванні військових злочинів. Небезпечним явищем, яке не сприяє фактам встановлення вчинення насильницьких військових злочинів є корупція. Як зазначають науковці, головну роль у приховуванні військових злочинів відіграють корупційні зв'язки військових начальників з органами прокуратури. Проведене ними опитування військовослужбовців строкової служби підтверджує думку про те, що рівень корумпованості серед військових командирів і начальників є досить високим, як і рівень латентності злочинів та корупційних правопорушень в цій сфері [3, с. 11].

Великою проблемою армії є нестатутні взаємини, причинами яких є недостатня захищеність військовослужбовців у військовому колективі, недостатність умов для самоствердження окремих військовослужбовців у підрозділі. Пік цієї протиправної активності доводиться: на період з 7 до 8 годин ранку (час підйому, зарядки, прибирання приміщень, сніданку, і після 19 години (час вечері, вечірнього відпочинку та відбою).

Помітно знизився моральний рівень випускників військових ВНЗ. Досить багато курсантів поступають тільки для того, щоб безкоштовно одержати вищу освіту або позбутися необхідності проходити строкову службу. Багато в чому причини зниження моральних якостей курсантів містяться в падінні престижу військової професії в суспільстві, що виражається у відносно низькому конкурсі серед вступників.

Таким чином, детермінантами військових насильницьких злочинів є об'єктивні й суб'єктивні фактори. Серед них особливе місце займають фактори організаційно-управлінського і правового характеру. Антикриміногенна роль державної ідеології, засобів масової інформації, системи військового виховання, організації життя, побуту, дозвілля, статутного контролю є низькою. Корупція, недостатня компетентність і

військова придатність офіцерського і сержантського складу при одночасному постійному звільненню з військ найбільш енергійних офіцерів, а також неукомплектованість особовим складом частин і підрозділів, що тягне зайві непосильні навантаження, спричиняють зміни змісту форм порушень дисципліни і правопорушень, їх самодетермінацію і збільшення рівня латентності військових злочинів.

Усунення криміногенного впливу факторів організаційно-управлінського та правового характеру на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному і індивідуальному рівнях дозволить істотно знизити рівень військової насильницької злочинності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поляков С.Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України: монографія. Харків: Право, 2012. 256 с.;
2. Карпенко М.І. Запобігання злочинам проти встановленого порядку несення військової служби (військовим злочинам). *Юридична наука*. 2012. № 10 С. 61-70;
3. Давиденко В.С. Основи методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутністю відносин підлеглості: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2006. 313 с.